

[та ін.] / за ред. В.В. Коваленко. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 808 с.

4. Адміністративне право: підручник / Ю.П. Битяк (кер. авт. кол.), В.М. Гарашук, В.В. Богущкий та ін.; за авт. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гарашука, В.В. Зуй. – Х.: Право, 2010. – 624 с.

5. Щербак С.В. Адміністративно-правове регулювання виконавчого провадження в Україні: Автореф. дис. канд. юр. наук. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Київ, 2002. – 14 с.

6. Щербак С. Місце виконавчого провадження в системі права України // С. Щербак Підприємство, господарство і право. – 2001. – № 6. – С. 75-79.

7. Ігонін Р.В. Організаційно-правові засади діяльності суб'єктів виконавчого провадження: автореф.

дис. канд. юр. наук. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національний університет державної податкової служби України, Ірпінь, 2007. – 22 с.

8. Гук Б.М. Адміністративно-правове регулювання механізму примусових заходів виконавчого провадження: Автореф. дис. канд. юр. наук. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Академія управління МВД. – Київ, 2010. – 20 с.

9. Гук Б. М. Сучасний погляд на правову природу виконавчого провадження / Б. М. Гук // Наше право. – 2009. – № 1. – С. 87-90.

10. Калінін Р.С. Про місце виконавчого провадження в системі права України / Р.С. Калінін. – Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2014. – №9-1. – С. 73-76.

УДК 354.31:342.77

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ

Мальцев В. В.,

здобувач кафедри адміністративної діяльності
Національної академії внутрішніх справ

Анотація: У статті розглянуто особливості організаційних та правових засад діяльності органів внутрішніх справ України в умовах адміністративно-правового режиму надзвичайного стану.

Ключові слова: правовий режим, організаційна діяльність, надзвичайний стан, оперативна обстановка, органи внутрішніх справ, громадський порядок, громадська безпека.

Анотация: В статье определяются особенности организационных и правовых оснований деятельности органов внутренних дел Украины в условиях административно-правового режима чрезвычайного положения.

Ключевые слова: правовой режим, организационная деятельность, чрезвычайное положение, оперативная обстановка, органы внутренних дел, общественный порядок, общественная безопасность.

Annotation: This paper defines the particular organizational and legal bases of activity of Internal Affairs of Ukraine in the conditions of administrative-legal regime of emergency.

Key words: legal regime, organizational activity, state of emergency, operational environment, bodies of the Ministry of Internal Affairs, public order, public safety.

Постановка проблеми. Адміністративно-правовий режим надзвичайного стану – це складний правовий інститут, дослідження і розвиток якого актуально на сьогоднішній день не тільки для України, але й для більшості держав міжнародної спільноти. Основна мета цього режиму – забезпечення захисту прав і свобод громадян, а також конституційного ладу держави у випадку реальної загрози, створення надійних правових бар'єрів загрозам громадської безпеки та організаційних заходів для їх забезпечення.

Існування у правовій системі України режиму надзвичайного стану на сьогоднішній день обґрунтовується нестабільністю політичної обстановки, економічною та соціальною кризою у суспільстві, значним зростанням кількості проявів сепаратизму, тероризму й кримінальної злочинності, наявністю негативних явищ техногенного та природного характеру, що виникають у державі та містять загрозу нормальному функціонуванню як апарату держави, так і суспільства в цілому, завдають

значної шкоди громадському порядку та громадській безпеці, значних матеріальних збитків, призводять до загибелі та каліцтва людей, потребують від усіх державних структур мобілізації дій щодо запобігання, припинення, а також локалізації та ліквідації їх наслідків. Суттєвий вплив на дестабілізацію суспільних відносин, виникнення різного роду надзвичайних ситуацій прямо або опосередковано здійснює ситуація на Сході країни, а 26 січня 2015 року Кабінет Міністрів України ухвалив рішення про введення режиму надзвичайної ситуації на територіях Донецької та Луганської областей. Урядом України ухвалено рішення про введення режиму підвищеної готовності на всій території країни.

Органи внутрішніх справ України (далі – ОВС) є одними з головних суб'єктів забезпечення режиму надзвичайного стану та покликані здійснювати адекватні правові заходи для захисту прав і свобод громадян та державних інтересів. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ у надзвичайних умовах розподіляється на правову і організаційну

форми – тобто породжує юридичні наслідки у зовнішній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У різні часи деякі аспекти становлення та розвитку адміністративно-правового режиму надзвичайного стану в своїх роботах досліджували такі українські вчені, як: В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, А.В. Басов, Ю.П. Битяк, О.Г. Братель, А.С. Васильєв, І.П. Голосніченко, В.В. Зуй, С.В. Ківалов, Т.О. Коломощь, Я.А. Колінко, В.М. Комарницький, А.Т. Комзюк, О.О. Крестьянінов, С.О. Кузніченко, С.К. Могил, С.В. Петков, В.М. Плішкін, М.М. Тищенко та інші. Окремі аспекти особливих державно-правових режимів були предметом наукових пошуків радянських та російських науковців: Д.Н. Бахраха, В.М. Гессена, В.В. Гуцина, А.Н. Домріна, М.З. Ільєсова, В.В. Лозбінева, С.В. Пчелінцева, П.О. Смирнова, О.І. Соловйова та ін.

Питання організації правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ вивчалися такими дослідниками, як Ю.Е. Аврутін, Л.П. Волкова, А.П. Герасимов, К.Ф. Гуценко, В.В. Гушин, С.М. Доровской, А.Н. Дюков, М.А. Ковальов, А.А. Кобозев, С.С. Козлов, А.П. Коренев, С.М. Кузнецов, С.Ю. Панічкін, Н.Ф. Попов, В.П. Сальніков, В.Е. Студенікін, Х.А. Юсупов та ін. А.А. Балтовський здійснив ґрунтовний аналіз теоретичного, правового та організаційно-управлінського стану інституту надзвичайних адміністративно-правових режимів на сучасному етапі, розробив пропозиції щодо вдосконалення їх законодавчої регламентації, а також з підвищення ефективності діяльності органів внутрішніх справ у цих умовах [5]. Д.М. Власов розглянув теоретичні, правові та організаційні аспекти та проблеми адміністративної діяльності різних суб'єктів із забезпечення прав і свобод громадян, захисту конституційного ладу держави в умовах режиму надзвичайного стану; правове і організаційне регулювання процесу ліквідації надзвичайних ситуацій в умовах режиму надзвичайного стану та усунення їх наслідків [7].

Метою дослідження є визначення особливостей організаційних та правових засад діяльності ОВС в умовах правового режиму надзвичайного стану.

Виклад основного матеріалу. Одна із найважливіших особливостей діяльності органів внутрішніх справ, як вказує А.В. Басов, полягає у тому, що ця діяльність може протікати в обстановці, що швидко змінюється та ускладнюється [4, с. 121]. При виникненні надзвичайного стану, у першу чергу, небезпеці піддаються відразу кілька елементів оперативної обстановки. По-перше, у цьому випадку під загрозою опиняються життя і здоров'я багатьох людей, значна кількість державного та іншого майна. По-друге, як правило, порушується встановлений режим роботи організацій, підприємств, установ і життя населення. І, по-третє, створюється можливість для вчинення окремими особами протиправних дій. Для попередження й ліквідації зазначених негативних наслідків передбачається залучення значних сил органів внутрішніх справ, а у деяких випадках і сил інших органів виконавчої влади, суворе розмежування їх функцій, належна взаємодія, чіткі і

послідовні дії всіх учасників здійснюваних заходів [4, с. 124].

О.М. Бідей визначає діяльність міліції за умов введення правового режиму надзвичайного стану як комплекс організаційних заходів підрозділів системи МВС України, спрямованих на забезпечення громадського порядку, громадської безпеки, а також виконання заходів держави щодо забезпечення правопорядку на окремій, чітко визначеній території [6, с. 167].

Слід зазначити, що ОВС, як правило, включені до складу сил та засобів органів виконавчої влади, які здійснюють покладені на них завдання в умовах правового режиму надзвичайного стану, в межах їх компетенції, що відображені в конкретних правових нормах, до яких відносяться: Закони України «Про міліцію» [2]; «Про правовий режим надзвичайного стану» [3]; «Про цивільну оборону»; «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»; «Про Раду національної безпеки та оборони України»; «Про Національну гвардію України»; Указ Президента України «Про введення надзвичайного стану»; відомчі нормативні акти, що приймаються безпосередньо МВС України (Наказ МВС України №390 від 17 травня 1999 р. «Про затвердження положень про функціональну підсистему забезпечення охорони громадського порядку й забезпечення гасіння великих та складних пожеж Єдиної державної системи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру»; Наказ МВС України №404 від 28 липня 1994 р. «Про затвердження Статуту патрульно-постової служби міліції України», Наказ МВС України № 1268 від 07 грудня 2002 р. «Про затвердження Положення про Оперативний штаб МВС України та складу оперативного штабу МВС України» та ін.).

Крім того, діяльність ОВС в таких умовах здійснюється на міжвідомчій основі з відповідними органами виконавчої влади та міжвідомчих нормативних документах, а також планам взаємодії. Успішність виконання завдань при режимі надзвичайного стану суттєво пов'язана із відповідною організацією механізму взаємодії, найважливішими елементами якої є правові норми, що регулюють (визначають) об'єм та зміст компетенції, її адекватність та достатність при розподіленні завдань та функцій.

Зазначимо, що в ході виконання діяльності ОВС в умовах правового режиму надзвичайного стану встановлюються, змінюються або скасовуються правові норми, спрямовані на виконання законів, здійснюється видання спільних з іншими державними органами актів, а у випадках, коли органам внутрішніх справ делегуються відповідні повноваження, вони виступають в якості первинного регулятора громадських відносин (наприклад, норм, що забезпечують їх дотримання учасниками дорожнього руху в умовах режиму надзвичайного стану). Інша правова форма діяльності органів внутрішніх справ пов'язана із правозастосуванням і характеризується виданням індивідуальних актів управління. Значна їх частина при надзвичайних ситуаціях пов'язана із забезпеченням заходів, спрямованих на підтримку встановленого правового

режиму, а також із залученням до адміністративної відповідальності за їх порушення.

Методами забезпечення органами внутрішніх справ правового режиму надзвичайного стану є: здійснення загального і спеціального адміністративного нагляду, який виражається в систематичному спостереженні і перевірці виконання громадянами і посадовими особами відповідних правових настанов; перевірка повідомлень, скарг і заяв про порушення встановленого режиму, застосування до правопорушників примусових заходів та залучення винних до відповідальності відповідно до законодавства. В ході виконання покладених на ОВС завдань при введенні режиму надзвичайного стану працівникам слід пам'ятати, що стаття 64 Конституції України [1] встановлює виключний перелік прав і свобод людини та громадянина, які не можуть бути обмежені ні за яких умов, навіть при введенні надзвичайного або воєнного стану. Загалом перелік цих прав відповідає засадам і принципам, визнаним міжнародною спільнотою та закріпленим у відповідних міжнародно-правових актах.

До організаційної діяльності органів внутрішніх справ в умовах режиму надзвичайного стану відносяться дії, спрямовані на внутрішнє забезпечення, створення необхідної інфраструктури, організацію підготовки до виконання поставлених завдань і досягненню основних цілей. Це інформаційне забезпечення внутрішньо-управлінської діяльності, аналіз інформації, включаючи оперативні і статистичні дані про обстановку, використання сил і засобів, реакції населення на прийняття тих чи інших заходів, його настрої і наміри, накопичення і узагальнення досвіду; видання внутрішньовідомчих наказів і розпоряджень, надання організаційної і методичної допомоги громадським формуванням, яким делеговані окремі функції по охороні громадського порядку; планування. З метою готовності особового складу до дій у надзвичайних ситуаціях, які можна прогнозувати завчасно, розробляються спеціальні плани, в тому числі і на випадок введення режиму надзвичайного стану. Підвищена увага приділяється розробці спеціальних планів та проведення необхідної роботи стосовно захисту об'єктів органів внутрішніх справ, інших державних органів, об'єктів системи життєзабезпечення (водопровід, гідровузли, дамби, електростанції, газопроводи тощо). Події на Сході країни, де в результаті злочинних терористичних дій гинуть правоохоронці та мирне населення, показують, що зухвалість і цинізм кримінальних елементів вимагають перегляду традиційних підходів і рішень. Органи внутрішніх справ змушені розширювати коло охоронюваних об'єктів, куди включаються лікарні, школи і житлові будинки. Складаються плани оборони населених пунктів, евакуації і розміщення населення, а також задіяних приданих сил. Отже, повноваження у «внутрішньому» управлінні забезпечують готовність та стійкість функціонування ОВС при правовому режимі надзвичайного стану.

На органи внутрішніх справ також покладається обов'язок щодо надання необхідної допомоги постраждалим і забезпечення якнайшвидшого

поновлення нормальної життєдіяльності; здійснення попереджувальної діяльності у тісному контакті і під методичним керівництвом санітарно-епідеміологічних установ, організації заходів санітарного нагляду (з попередження епідемії та епізоотії при загрозі їх виникнення); сприяння проведенню інших заходів, спрямованих на ліквідацію негативних наслідків надзвичайного стану.

ОВС наділено повноваженнями щодо застосування державно-владних примусових заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням та реагування на їх скоєння. Працівники міліції мають право вимагати від громадян та посадових осіб дотримання норм не тільки існуючого громадського порядку, але й спеціально встановлених правил (карантинних заходів, комендантської години та ін.).

Слід зазначити, що у нормативних актах, які регламентують діяльність органів внутрішніх справ, завдання органів внутрішніх справ у разі введення режиму надзвичайного стану визначаються не досить чітко, норми Закону України «Про міліцію» не відповідають реаліям сьогодення і вимагають суттєвих змін. Як слушно зауважує С.О. Кузніченко, для ефективності виконання покладених на міліцію завдань слід ввести в дію розроблену автором Настанову для працівників ОВС щодо охорони громадського порядку в надзвичайних ситуаціях техногенного і природного характеру. Її розробка і прийняття, будучи об'єктивною необхідністю, дозволили б усунути велику кількість однакових норм, заповнити прогалини в правовому регулюванні, надавши йому логічну послідовність і цілеспрямованість [8, с. 67].

Виникнення надзвичайних ситуацій у період зміни влади (так званої Революції гідності) на майдані Незалежності та на Сході країни показало, що органи державної влади та місцевого самоуправління, а також правоохоронні органи недостатньо підготовлені до екстреного та інтенсивного реагування на них як в правовому, так і в організаційно-тактичному планах, що вимагає вирішення цієї проблеми. Разом із тим, як свідчить практика та історичний досвід, при умові комплексної координації дій усіх уповноважених на це суб'єктів можливо досягти суттєвого зниження тих втрат та ушкодження, які майже завжди є наслідком будь-якої надзвичайної ситуації.

З метою підтримання необхідної боєготовності органів внутрішніх справ до дій в особливих умовах, зокрема, при введенні надзвичайного стану, в підрозділах необхідно проводити спеціально організовані навчання особового складу в системі службової підготовки і періодично проводяться командно-штабні навчання. С.О. Кузніченко вказує, що останнім часом велика увага стала приділятися психологічним питанням управління органами внутрішніх справ у складних небезпечних ситуаціях [8, с. 43]. Однак це не достатньо відображається на практиці. В типових планах реагування на певний вид небезпечних явищ майже не приділяється увага психологічній підтримці особового складу в таких ситуаціях, питань психологічної сумісності працівників у складних небезпечних умовах та іншим психологічним проблемам.

Удосконалення нормативно-правових та організаційно-тактичних засад діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ при введенні режиму надзвичайного стану диктується, насамперед, потребою підвищення ефективності виконання ними службово-бойових завдань під час введення режиму надзвичайного стану та передбачає необхідність доповнення законодавства нормами права, що визначають перелік першочергових заходів при загрозі або появі надзвичайних обставин. Крім того, повинні бути визначені органи оперативного управління, сили та засоби для забезпечення виконання першочергових заходів.

Висновки. Подальше вдосконалення правових та організаційних аспектів діяльності ОВС в умовах дії режиму надзвичайного стану повинно бути спрямоване на забезпечення своєчасного та адекватного реагування на виклики та загрози безпеки особистості, суспільства, держави. Для досягнення цієї мети належить вирішити такі завдання: підвищення ефективності управління і службово-бойової готовності органів внутрішніх справ; створення повноцінної правової бази функціонування системи МВС Росії; максимальне використання позитивно зарекомендованих на практиці форм і методів оперативної, службової та службово-бойової діяльності, забезпечення впровадження наукових рекомендацій і прийнятних в українських умовах зарубіжного досвіду; поліпшення роботи з кадрами, підвищення рівня професіоналізму, виконавчої дисципліни і наукової

організації праці; зміцнення ділової співпраці з іншими правоохоронними органами, налагодження на новій основі взаємодії з населенням і інститутами громадянського суспільства; розширення і поглиблення взаємовигідних міжнародних зв'язків; доведення до нормативного рівня фінансового та матеріально-технічного забезпечення; правового та соціального захисту особового складу; забезпечення внутрішньої безпеки системи МВС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 року // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
3. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000р. № 1550-III // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - №23. - Ст. 176.
4. Басов А.В. Адміністративно-правовий режим надзвичайного стану: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Андрій Віталійович Басов. – Х., 2006. – 201 с.
5. Балтовский А. А. Организационно-правовые основы деятельности органов внутренних дел в условиях действия экстраординарных административно-правовых режимов: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. / Андрей Анатольевич Балтовский. – Саратов, 2005. – 173 с.
6. Бідей О. М. Адміністративно-правове забезпечення діяльності ОВС за умов надзвичайного стану: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Олександр Миколайович Бідей. – Київ, 2011. – 172 с.
7. Власов Д.М. Правовые и организационные основы режима чрезвычайного положения: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. / Дмитрий Михайлович Власов. – М., 2002. – 135 с.
8. Кузнiченко С.О. Управління органів внутрішніх справ в особливих умовах, викликаних аномальними явищами техногенного і природного характеру / С.О. Кузнiченко. – Х.: Вид-во Націон. ун-ту внутрішніх справ, 2001. – 170 с.

УДК 343.985

СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Меденцев А. М.,

здобувач кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики
Міжнародного гуманітарного університету,
м. Одеса

Анотація: У статті наведені типові способи вчинення злочинів у сфері державних закупівель, підкреслено їх значимість для кваліфікації дій винних осіб при відкритті кримінальних проваджень. Визначено зв'язок способів з суб'єктами злочинів та іншими елементами їх криміналістичної характеристики.

Ключові слова: злочини у сфері державних закупівель, бюджетні кошти, конкурсні торги, способи злочинів.

Аннотация: В статье приведены типичные способы совершения преступлений в сфере государственных закупок, подчеркнута их значимость для квалификации действий виновных лиц при открытии уголовных производств. Определена связь способов с субъектами преступлений и другими элементами их криминалистической характеристики.

Ключевые слова: преступления в сфере государственных закупок, бюджетные средства, конкурсные торги, способы преступлений.

Annotation: The article presents typical methods of committing crimes in the area of public procurement, stressed their importance for the qualification of those responsible at the opening of criminal proceedings. The connection methods with the subjects of crime and other elements of criminalistic characteristic.

Key words: crime in public procurement, budget, competitive tendering, methods of crime.

Актуальним завданням правоохоронних органів у сучасних умовах є активна протидія економічним злочинам, зокрема у сфері державних закупівель. Розкрадання бюджетних коштів чи їх неефективне

використання є одним із найбільш прихованих і небезпечних різновидів економічних злочинів, боротьба з якими вимагає створення ефективних методик виявлення і розслідування. В останні роки ця проблематика знайшла відображення в криміналістичних дослідженнях (А.Ф. Волобуєва,